

Stališča Zadružne zveze Slovenije do Predloga Strateškega načrta Skupne kmetijske politike 2023 – 2027

SPLOŠNO

1. Zadružna zveza Slovenije (v nadaljnjem besedilu: ZZS) je že na seji Sveta za kmetijstvo 2. julija 2021 opozorila, da je potrebno za učinkovito pripravo pripomb na Predlog Strateškega načrta skupne kmetijske politike 2023 – 2027 (v nadaljnjem besedilu: SN SKP 2023 – 2027) s strani Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (v nadaljnjem besedilu: MKGP) pripraviti podroben izračun vpliva finančnega razreza in intervencij na posamezne kmetijske sektorje, kmetijska gospodarstva in strukturo kmetijstva ter določiti definicijo pravega kmeta. Ob podrobnem pregledu SN SKP 2023 – 2027 pa dodatno ugotavljamo, da je dokument pri številnih intervencijah nepopoln tudi s strani opredelitve kazalnikov učinka in finančnih izračunov (zneski na enoto in utemeljitev zneska na enoto, letna finančna alokacija sredstev). ZZS zato pričakuje, da bo MKGP v čim krajšem času z organizacijami, predstavnicami kmetov, kmetijskih in gozdarskih zadrug ter kmetijskih podjetij uskladilo definicijo pravega kmeta, dokument SN SKP 2023 – 2027 ustrezno dopolnilo in javno predstavilo zneske na enoto ter metodologijo določitve zneskov na enoto, vključno z izračuni na podlagi katerih so določeni ti zneski (zlasti iz intervencij na površino, žival oz. GVŽ).
2. ZZS odločno nasprotuje prenosu 150 mio EUR evropskih in 47 mio EUR nacionalnih sredstev iz I. v II. steber, zlasti v času dodatnega poslabševanja in negotovega dohodkovnega položaja kmetov zaradi trenda dolgoročne rasti proizvodnih stroškov. Predvideni rabat za okoljske ukrepe v II. stebru ocenjen na cca. 54 mio EUR nikakor ne nadomesti izpada zaradi prenosa iz I. na II. steber, zaradi česar se neprimerno zmanjšujejo sredstva, ki so namenjena bolj poštenim in stabilnejšim dohodkom kmetov. Zaradi prenosa sredstev se nedopustno zmanjšujejo ukrepi: dohodkovno plačilo za trajnost, prerazporeditveno plačilo, SOPO plačila, proizvodno vezana plačila, plačila za mlade kmete, kar lahko dolgoročno močno poslabša ekonomski položaj družinskih kmetij, in preko opuščanja dejavnosti kmetijstva tudi samooskrbo in prehransko varnost Slovenije. MKGP naj prepoznane dodatne potrebe za finančna sredstva zagotovi tudi iz drugih virov in vzpostavi programe za njihovo realizacijo (npr. intervenciji »Naložbe za zagotovitev ustrezne tehnološke infrastrukture... napovedovanja prognozičnih obvestil« ter »Ohranjanje, trajnostna raba in razvoj rastlinskih genskih virov v kmetijstvu« v okviru nacionalnih sredstev dotične javne službe, intervencije »Plačila Natura 2000«, »Izvajanje ukrepov iz načrtov upravljanja zavarovanih območij«, »Neproizvodne naložbe v ureditev zaščite živali na paši pred napadi velikih zveri« iz sredstev pristojnih ministrstev). Financiranje tudi preostalih intervencij, ki so pravzaprav v pristojnosti drugih resorjev in lokalnih skupnosti (npr. urejanje hudournikov, protipožarna infrastruktura, urejanje vaških središč, obnavljanje kulturnih spomenikov, naložbe v proizvodnjo električne energije iz OVE ...) naj se zagotovi iz pristojnih ministrstev, lokalnih skupnosti in skladov (npr. kohezija, podnebni sklad).
3. ZZS ugotavlja, da kmetijske in gozdarske zadruge (v nadaljnjem besedilu: zadruge), kot ključen in največji povezovalec kmetov, tako članov kot ne članov, v SN SKP 2023 – 2027 v svoji osnovni funkciji niso ustrezno oz. sploh niso prepoznane, pri številnih intervencijah so kot upravičenec celo izpuščene (npr. pri družbeno ekonomskem opisu države in kmetijstva na strani 13 in analizi stanja pri poglavju krepitev tržne usmerjenosti in povečanje konkurenčnosti na strani 18 in 19 niso niti omenjene). Kljub temu, da zadruge preko svojega članstva povezujejo 13.000 družinskih kmetij ter preko skupnega trženja združujejo znaten delež uradnega slovenskega odkupa mleka (cca. 75 %), klavnega goveda (cca. 70 %), klavnih prašičev (cca. 40 %), grozdja (cca. 70 %), žit, vključno s koruzo (cca. 35 %), krompirja (cca. 30 %), zelenjave (cca. 30 %), v pomembnih količinah tudi sadja, hmelja in lesa. Na slovenskem podeželju zagotavljajo številne storitve, ki so jih poslovni subjekti, ki zasledujejo samo dobiček že opustili ali jih opuščajo. Zadruge na podeželju ustvarjajo 2.600 stabilnih delovnih mest. Slednja dejstva v dokumentu niso niti omenjena. ZZS zahteva, da se zadruge kot ključno obliko prostovoljnega horizontalnega povezovanja kmetov, ki regionalno pokriva celotno področje Slovenije, in ki prvenstveno zasleduje koristi

svojih članov in lokalnega okolja, postavi v središče intervencij za izboljšanje položaja kmetov v verigah vrednosti, intervencij za krepitev verig vrednosti, katere morajo temeljiti na surovinah slovenskega porekla ter intervencij za spodbujanje zaposlovanja, rasti, socialne vključenosti in lokalnega razvoja na podeželskih območjih.

4. Administrativne ovire tako pri priznavanju kot izvajanju intervencij, ki so že v skladu s SKP vezane izključno na skupine proizvajalcev za skupno trženje in organizacije proizvajalcev, ne smejo zadržati pri koriščenju teh evropskih sredstev, saj se konkurenčnost slovenskega kmeta v primerjavi s kmeti na skupnem trgu na takšen način dodatno poslabšuje. Dejstvo je, da zadruge že delujejo kot organizacije proizvajalcev, največja ovira, da bi pridobile priznanja in bile upravičene tudi do sektorsko vezanih intervencij (s stališča dodatnih sredstev Unije pomembno zlasti v sektorju sadja in zelenjave, s stališča odstopanja od pravil konkurence pa praktično v vseh sektorjih), pa je »zbirokratiziran postopek«, ki odvrta tako zadruge in nenazadnje tudi podjetja, ki sodelujejo s svojimi kooperanti. Iz SN SKP 2023 – 2027 žal ni razbrati, da bi bila združna organiziranost ustrezno prepoznana kot trdno izhodišče za poenostavljeno priznanje skupin in organizacij proizvajalcev in usmerjanje dodatnih sredstev Unije zlasti v sektor sadja in zelenjave. ZZS zato predlaga, da so zadruge pri posameznih sektorskih intervencijah, ki se jih posebej opredeli, izenačene z organizacijami proizvajalcev, pri čemer se sredstva zagotovijo npr. iz nacionalnih sredstev v okviru državnih pomoči ali prouči možnost intervencij na podlagi točke (e) prvega odstavka 71. člena Uredbe SN.
5. ZZS ugotavlja, da kljub temu, da je izboljšanje položaja kmetov v verigah vrednosti in krepitev verig vrednosti prepoznano kot eden ključnih specifičnih ciljev tudi slovenske kmetijske politike (9. str.: velik poudarek SN SKP 2023 – 2027 je dan povezovanju osnovne pridelave in predelave hrane, krepitevi celotnih agroživilskih verig, vzpostavitvi dolgoročnih partnerstev in krepitevi položaja kmeta v verigi...), predlagane intervencije, zlasti pogoji za upravičence in razporeditev sredstev tega ne izražajo. Zlasti je potrebna ustrezna opredelitev kolektivnih naložb in zadostna višina sredstev za njihovo sofinanciranje. V primeru individualnih naložb pravnih oseb in samostojnih podjetnikov v predelavo in trženje naj bo kot osnovni pogoj zahtevana večinska oskrba sofinancirane dejavnosti z lokalno surovino (vsaj 80 %, na podlagi preteklih realizacij in dolgoročnih pogodb z lokalnimi dobavitelji, t. j. kmetijskimi gospodarstvi, zadrugami, organizacijami proizvajalcev in skupinami proizvajalcev). Na takšen način se spodbuja krepitev verig vrednosti, zaradi povečanega povpraševanja po lokalni surovini prihodek pravičneje prerazporedi na začetek verige, s čimer se dolgoročno krepi dohodkovna stabilnost, razvojna sposobnost in s tem tudi konkurenčnost primarnih pridelovalcev in rejcev. Če individualne naložbe pravnih oseb in samostojnih podjetnikov v predelavo in trženje v pretežnem delu ne temeljijo na zagotavljanju lokalne surovine, niso pristojnost MKGP za financiranje iz kmetijskih sredstev, ampak MGRT.

Podrobna stališča ZZS so podrobno obrazložena pri posameznih specifičnih ciljih in intervencijah.

PO POSAMEZNIH SPECIFIČNIH CILJIH IN INTERVENCIJAH

6. ZZS podpira ukinitve plačilnih pravic, ki temeljijo na zgodovinskih dodatkih. Ker pa se z enotnim dohodkovnim plačilom za trajnost njivam (intenzivnejša kmetijska pridelava hrane v nižinah, posredno tudi živinoreja preko površin za pridelavo krmne baze, zlasti prašičereja) znatno znižujejo sredstva neposrednih plačil, ki imajo tudi za ta kmetijska gospodarstva v negotovih razmerah proizvodnih in dohodkovnih tveganj pomembno stabilizacijsko vlogo, ZZS predlaga, da se na podlagi izračuna vplivov prouči možnost diferenciacije plačila za travinje in njive na podlagi 18(2) člena predloga uredbe o strateških načrtih (v nadaljnjem besedilu: Uredba SN), ki predvideva razlikovanje osnovne dohodkovne podpore na hektar med različnimi skupinami ozemelj, ki se soočajo s podobnimi družbenogospodarskimi ali agronomskimi razmerami.
7. ZZS podpira kapico nad 100.000 EUR dohodkovnega plačila za trajnost in postopno zniževanje med 60.000 in 100.000 EUR, pri čemer se stroškov plač iz naslova kmetijske dejavnosti ne sme upoštevati. Mehanizem je pomemben za pravično porazdelitev sredstev, saj imajo veliki proizvajalci izdatno pogajalsko moč, konkurenčnejši položaj in izrazito nižje stroške zaradi ekonomije obsega.
8. ZZS podpira, da je upravičenost do dohodkovnega plačila za trajnost pogojena z izvajanjem kmetijske dejavnosti, ki rezultira v pridelavi hrane. Kot pogoj za dohodkovno plačilo za trajnost naj bo zato pri trajnem travinju določena minimalna obremenitev z GVŽ/ha (predlog: 0,5 GVŽ/ha, na gorskih območjih 0,3 GVŽ/ha, dokončna določitev na podlagi izračuna vplivov).
9. ZZS predlaga, da se dopolnilna prerazporeditvena podpora za trajnost uvede do povprečne nacionalne velikosti KMG za vse KMG.
10. ZZS zahteva, da bodoče intervencije SOPO omogočajo vključitev čim širšega kroga kmetijskih gospodarstev, ki pridelujejo hrano, in da ne rezultirajo v ekstenzifikaciji slovenskega kmetijstva, kar je s stališča samooskrbe in zagotavljanja prehranske varnosti države nesprejemljivo. ZZS predlaga, da se prouči vključitev dobrobiti živali v SOPO plačila (plačila na GVŽ). Upravni odbor ZZS je izpostavil, da je potrebno v oblikovanje SOPO plačil vključiti tudi strokovne službe kmetijskih organizacij, zlasti Kmetijsko gozdarsko zbornico Slovenije (v nadaljnjem besedilu: KGZS).
11. ZZS v skladu s stališčem 1 zahteva, da se javno predstavi metodologijo in izračune za sektorje v težavah, na podlagi katere se bo določalo upravičenost sektorjev do proizvodno vezanih plačil ter prouči možnost zamenjave sektorjev v težavah v času izvajanja SN SKP 2023 – 2027. Upravni odbor ZZS je izpostavil, da je potrebno v postopke določanja sektorjev v težavah vključiti tudi strokovne službe kmetijskih organizacij, zlasti KGZS.
12. Za predlagana proizvodno vezana plačila ZZS ugotavlja, da so tudi zaradi predvidenega prenosa sredstev iz I. na II. steber odločno prenizka in zato neučinkovita.
  - V sektorju živinoreje naj se proizvodno vezana plačila zaradi primerljivosti plačil med sektorji oblikujejo na GVŽ in ne na žival.
  - Zaradi pomanjkanja telet za pitanje je ogroženo izvajanje sheme kakovosti IK za goveje meso, zaradi česar je potrebno na podlagi predhodne analize proučiti izvajanje proizvodno vezanega plačila za krave dojilje na vseh območjih, ne samo gorskih.

- Pri proizvodno vezanem plačilu za rejo govedi je potrebno poleg reje bikov in volov vključiti tudi rejo telic za pitanje.
  - Plačila za strna žita morajo ostati na enakem nivoju kot do sedaj, sicer se pričakuje padec samooskrbe z žiti in posredno poslabšanje dohodkovnega položaja rejcev zlasti v prašičereji.
  - Zlasti zaradi rasti stroškov pridelave, ki jim odkupne cene ne sledijo, je pričakovati močno poslabšanje dohodkovnega položaja panoge zelenjadarstvo, zato je potrebno ohraniti proizvodno vezano plačilo za zelenjavo, pri čemer mora biti vezano na pridelavo za prodajo za konzum (sveže ali za predelavo). Pogoji za upravičenost morajo preprečiti špekulacije iz obdobja 2015-2021, potreben je tudi razmislek glede primerljivosti stroškov pridelave različnih skupin zelenjadnic in diferenciacija višine plačila po posameznih skupinah zelenjadnic.
13. ZZS pri OMD plačilih nasprotuje regresiji od 30 ha dalje in predlaga, da se ohrani od 70 ha dalje kot doslej, pri čemer naj se pri pašnih skupnostih regresija izračunava od povprečne površine 70 ha/člana in ne 70 ha/pašno skupnost. ZZS podpira zmanjšanje vrednosti točk za vsaj 30 % na KMG s travinjem brez travojedih živali. Prisotnost travojedih živali naj se veže na GVŽ/ha (predlog: 0,5 GVŽ/ha, na gorskih območjih 0,3 GVŽ/ha, dokončna odločitev na podlagi izračuna vplivov). ZZS izpostavlja, da je potrebno za OMD območja zagotoviti dodatna sredstva. ZZS v skladu s stališčem 1 zahteva čimprejšnjo objavo in javno predstavitev metodologije izračuna posodobljenih točk in izračune vplivov na dohodek kmetijskih gospodarstev. V postopke oblikovanja metodologije izračuna točk za OMD je potrebno vključiti tudi strokovne službe kmetijskih organizacij, zlasti KGZS.
14. Kljub velikim tržnim in vremenskim tveganjem, ZZS ugotavlja, da ukrepi za preprečevanje in upravljanje kriz niso sistematično opredeljeni, zlasti je potrebno proučiti tudi potencial vzajemnih skladov, kar posamezne zadruga že uspešno izvajajo. Kot primeren ukrep preprečevanja kriz zaradi neugodnih vremenskih razmer se izkazuje tudi protitočna obramba z letali (ne glede na nekatera drugačna mnenja stroke).
15. Proizvodna in dohodkovna tveganja v kmetijstvu, ki so zunaj nadzora kmetov, so v Sloveniji vedno bolj izrazita, vendar kljub temu iz SN SKP 2023-2027 ni razviden sistematičen pristop k reševanju problematike na podlagi možnosti, ki jih omogoča 70. člen predloga Uredbe SN, ki določa instrumente za obvladovanje tveganj, zlasti sofinanciranje zavarovalnih premij in finančne prispevke za vzajemne sklade, vključno z upravnimi stroški vzpostavitve. ZZS predlaga, da MKGP na podlagi izračuna vplivov prouči:
- možnost doplačil za sofinanciranje zavarovalnih premij do 70 % upravičenih stroškov. Pri sektorskih intervencijah za sadje in zelenjavo (v nadaljnjem besedilu: sektorske intervencije za S&Z) je sofinanciranje zavarovalnih premij za proizvodna in dohodkovna tveganja, ki niso sofinancirana iz nacionalnih sredstev, sicer omenjeno (sektorska intervencija zavarovanje letine in proizvodnje), vendar brez deleža sofinanciranja, kazalnikov učinka in finančnih izračunov (podrobnejše stališče ZZS do intervencije je podano pri naslovu SEKTOR SADJE IN ZELENJAVA).
  - Možnost vzpostavitve in financiranja vzajemnih skladov na državni ravni ali preko kmetijskih organizacij, ki združujejo kmetijske pridelovalce in rejce. Pri sektorskih intervencijah za S&Z, je sofinanciranje vzpostavitve vzajemnih skladov sicer omenjeno. Ker pa je vezano na izvajanje operativnega sklada organizacije proizvajalcev, obstaja majhna verjetnost širokega sektorskega izvajanja zlasti v sadjarstvu, kjer se kažejo največje potrebe, zneski pa so močno omejeni (podrobnejše stališče ZZS do intervencije je podano pri naslovu SEKTOR SADJE IN ZELENJAVA).

- Možnost, ki jo omogoča predlog osmega odstavka 70. člena Uredbe SN, da se 1 % neposrednih plačil, ki se izplačajo kmetu, nameni za podporo prispevka kmetov k instrumentu za obvladovanje tveganj.

16. V petletnem obdobju je za namen kolektivnih naložb zadrug, OP in SP (intervencija »Kolektivne naložbe v kmetijstvu za skupno pripravo kmetijskih proizvodov za trg in razvoj močnih verig vrednosti preskrbe s hrano«) namenjenih zanemarljivo malo sredstev (dobrih 5 mio EUR), kljub temu, da je povezovanje primarnih pridelovalcev in rejcev ter krepitev verig vrednosti eden od strateških ciljev slovenskega kmetijstva. To je odločno premalo za nadomestilo tehnološkega in strukturnega zaostanka obstoječih zadrug, ki že zgodovinsko v slovenskem prostoru povezujejo primarne pridelovalce in rejce in za odpravo vrzeli v posameznih verigah vrednosti.

- Opredelitev kolektivnih naložb, kot je v uporabi v programskem obdobju 2014 – 2020 s stališča zadrug (in tudi organizacij proizvajalcev in skupin proizvajalcev za skupno trženje) ni ustrezna. ZZS je ob 10. spremembi PRP 2014 – 2020 in ob spremembi nacionalne uredbe, ki ureja kolektivne naložbe (5. 7. 2021) pripombe in predloge podrobno opredelila:
  - *»Pri kolektivnih naložbah zadrug, organizacij proizvajalcev, in skupin proizvajalcev, kjer se na podlagi evropske in nacionalne zakonodaje zagotavlja demokratičnost odločanja, demokratičnost upravljanja in nadziranja pravne osebe s strani članov, bi moralo biti omogočeno, da se njihovo kolektivno naložbo lahko uporablja tudi za pridelek nečlanov, če so vpisani v register kmetijskih gospodarstev kot nosilci kmetije in je ekonomska vrednost njihove prodaje pridelkov za katere se uporablja naložba nižja od ekonomske vrednosti prodaje članov. Na ta način je v primerljivo organiziranih pravnih osebah zagotovljeno, da se naložba v pretežnem obsegu uporablja za pridelek članov in se pozitivni učinki horizontalnega povezovanja prenašajo v njihovo primarno pridelavo in lokalno pridelavo. Na podoben način so v sektorju sadja in zelenjave določeni tudi pogoji za sofinanciranje primerljivih naložb iz operativnega sklada organizacije proizvajalcev.*
  - *Člani zadruge, ki bodo uporabljali kolektivno naložbo, morajo biti vpisani v RKG kot nosilci kmetijskega gospodarstva ali člani kmetijskega gospodarstva. Če so vpisani kot člani, je moral nosilec kmetijskega gospodarstva v letu, ki je določen v javnem razpisu, vložiti zbirno vlogo v skladu s predpisi, ki urejajo izvedbo ukrepov kmetijske politike.«*
- Kot upravičenec bi morale biti opredeljene samo zadruge, organizacije proizvajalcev ter skupine proizvajalcev za skupno trženje, brez skupin kmetov, kjer gre pri sloednjih samo za pogodbeno partnerstvo za uporabo investicije in ne za pravno obliko, prostovoljno ustanovljeno za koncentracijo ponudbe in skupno trženje (str. 163). Ker se dopolnilne dejavnosti v znatnem skupnem znesku sofinancirajo v okviru intervencije »Podpora za naložbe v vzpostavitev nekmetijskih dejavnosti vključno z biogospodarstvom«, ZZS predlaga, da se jih v okviru intervencije »Kolektivne naložbe v kmetijstvu za skupno pripravo kmetijskih proizvodov za trg in razvoj močnih verig vrednosti preskrbe s hrano« ne vključi in njihovo financiranje tako ne podvaja (prva alineja pri pogojih upravičenosti na strani 164).
- Kolektivne naložbe naj se izvajajo tudi za namen priprave pridelkov za trg, kar je pri upravičencih v SN SKP 2023 – 2027 verjetno nenamerno izpuščeno (str. 163).
- Pridelava kmetijskih pridelkov ni predmet kolektivnih naložb v krepitev verige vrednosti (str. 163), je pa potrebno tudi investicije v pridelavo, ki jo izvajajo zadruge, OP, SP ali skupine kmetov v okviru intervencije »Naložbe v dvig produktivnosti in tehnološki razvoj, vključno z digitalizacijo kmetijskih podjetij in ŽPI« ustrezno dodatno ovrednotiti preko točkovanja v okviru meril.

- Šesta alineja na strani 165 se briše. Kot pridelek nečlanov naj se upošteva tudi lasten pridelek druge zadruga, organizacije proizvajalcev ali skupine proizvajalcev oz. pridelek njenih članov.
17. Pri intervenciji »Naložbe v dvig produktivnosti in tehnološki razvoj, vključno z digitalizacijo kmetijskih gospodarstev in živilskopredelovalne industrije« naj se pri individualnih naložbah pravnih oseb in samostojnih podjetnikov v predelavo in trženje kot osnovni pogoj zahteva večinska oskrba sofinancirane dejavnosti z lokalno surovino (vsaj 80 %, na podlagi preteklih realizacij in obstoječih dolgoročnih pogodb z lokalnimi dobavitelji, t. j. kmetijskimi gospodarstvi, zadrugami, organizacijami proizvajalcev in skupinami proizvajalcev). Predlaga se sektorske razpise, s čimer se konkuriranje vzpostavi znotraj sektorja in ne med sektorji.
  18. MKGP pozivamo, da se za novo programsko obdobje prouči uvedba finančnih inštrumentov (sofinanciranje obrestne mere, poročstva, moratoriji itd.), ki lahko v kombinaciji z nepovratnimi sredstvi omogočijo strukturni in razvojni napredek zlasti srednje velikih, tržno usmerjenih in razvojno perspektivnih (družinskih) kmetij in njihovih zadrug, ki jih povezujejo.
  19. ZZS ugotavlja, da je glede na delež OMD območij, strukturo slovenskih kmetij in povpraševanje po ekološki hrani (naraščajoč uvoz ekoloških pridelkov in izdelkov) tržna ekološka pridelava nedvomno priložnost slovenskega kmetijstva in zadružništva. Predlaga, da se za podpore za ekološko kmetijstvo zagotovi zadosti sredstev za primerne ukrepe (zlasti v površine, na katerih kmetijska dejavnost rezultira v pridelku za trg in v vzpostavljanje verig vrednosti), s katerimi se bo povečal dosednji trend rasti. Nedvomno je dolgoročen potencial površin pod ekološki kmetijstvom velik, je pa potrebno v SN SKP 2023 – 2027 glede deleža površin postaviti realno dosegljive cilje, na kar je po navedbah MKGP opozorila tudi Evropska komisija. Strokovni odbori in upravi odbor ZZS so poudarili, da je potrebno slovenske pogoje ekološke pridelave izenačiti s pogoji v državah članicah EU.
  20. Pri intervenciji 4.3.1. »Spodbujanje kolektivnih oblik sodelovanja v kmetijskem in gozdarskem sektorju« (str. 192) je potrebno na podlagi točke (e) prvega odstavka 71. člena Uredbe SN med upravičence vključiti tudi zadruga (npr. vzpostavljanje enotne platforme za digitalizacijo, povezovanje zadrug za namen skupne nabave in prodaje...). ZZS ugotavlja, da medpanožne organizacije niso pravilno opredeljene, zato naj se opredelitev uskladi z Uredbo 1308/2013, vključno s cilji, ki jih lahko zasledujejo. Pri financiranju medpanožnih organizacij se predlaga razširitev stroškov, ki se jih lahko financira glede na izbrani cilj tudi na raziskovanje izvoznih trgov, sofinanciranje aplikativnih raziskav in analiz trgov ter pripravo strateških dokumentov iz področja dela medpanožnih organizacij. Predlagamo, da se predvidi sredstva za vsaj za 2 medpanožni organizaciji. ZZS ugotavlja, da zakonodaja za medpanožne organizacije v slovenski pravni red še ni prenesena, deležniki pa z njo niso seznanjeni. Dejstvo je, da potencial obstaja v številnih sektorjih (zlasti tudi sektorju žit kot nadgradnja žitne verige, sektorju zelenjadarstva, prašičereje...), zato je potrebno glede medpanožne organiziranosti z deležniki pravočasno voditi širšo in transparentno razpravo. Medpanožna organiziranost omogoča tudi lažji dostop do evropskih promocijskih sredstev v okviru Uredbe 1144/2014 (na podlagi programov promocije Evropske komisije).
  21. ZZS ugotavlja, da je v intervenciji »Krepitev kratkih dobavnih verig in promocija lokalne hrane« predviden partnerstvo z vsaj enim KMG, kar po našem mnenju ni zadostno, saj v primeru enega KMG ali izredno majhnega števila teh težko govorimo o vzpostavljanju verige, temveč bolj o individualni intervenciji v promocijo oz. o individualni naložbi. ZZS zahteva, da se zadruga, ki deluje v partnerstvu s svojimi člani ne upošteva kot posrednik, saj člani zadruga prostovoljno ustanovijo, jo upravljajo in nadzorujejo.

22. Pri intervenciji podpora za vzpostavitev gospodarstev mladih kmetov je potrebno pri izračunu standardnega prihodka (trenuten predlog SN SKP 2023 – 2027 je 12.000 EUR) upoštevati tudi gozdarska dejavnost, dopolnilne dejavnosti ter mali obseg predelave, pri čemer mora biti standardni prihodek iz kmetijske dejavnosti prevladujoč. V nasprotnem primeru obstaja nevarnost, da kmetije na OMD območjih v okviru te intervencije ne bodo podprte, kar ima lahko za posledico trajno opuščanje kmetijske dejavnosti in zaraščanje. Zadržna zveza Slovenije predlaga, da se intervenciji »Podpora za vzpostavitev gospodarstev mladih kmetov« ovrednoti z dodatnimi 5 % zneska, če se mladi kmet kot član vključi v zadrugo za namen skupnega trženja pridelka.
23. ZZS predlaga, da se prouči preusmeritev sredstev, ki so namenjena intervenciji »Vavčersko svetovanje« v intervencijo »Medgeneracijski prenos znanja«.
24. ZZS opozarja, da morajo imeti sredstva namenjena intervenciji »Podpora za projektne ideje in projekte EIP« učinek v razvojnem napredku v primarni pridelavi, reji, pripravi in predelavi pridelkov in trženju in ne zgolj v podpiranju inštitucij. ZZS zahteva, da je pri intervenciji »Podpora za projektne ideje in projekte EIP« prijavitelj projektne ideje na prvi stopnji poleg nosilca KMG lahko tudi zadruga oz. OP. Tako zadruga kot OP sta posledično lahko tudi članici projektne partnerstva. Predlagamo dodaten pogoj št. 6: obveza za javno objavo in načrt distribuiranja rezultatov do zainteresiranih KMG in kmetijskih organizacij (zadruga, OP, SP). Pri projektih naj se ure pri kmetih, zadrugah in organizacijah proizvajalcev bolj izenači z ostalimi sodelujočimi.
25. ZZS opozarja, da je potrebno v intervencijo »Razvojno demonstracijski projekti« vključiti v partnerstva tudi zadruga in OP, in da imajo projekti, pri katerih so vključene zadruga in OP tudi prednost pri financiranju. Hkrati ZZS opozarja, da je potrebno sredstva za javno razvojno raziskovalno infrastrukturo kriti iz sredstev javnih služb v okviru MKGP ali sredstev ostalih pristojnih ministrstev. Najvišja zgornja meja sredstev na demonstracijski projekt je previsoka (5 mio EUR).
26. ZZS opozarja, da je potrebno pri intervenciji »Izmenjava znanja in informiranje« med deležnike za prenos znanja vključiti tudi zadruga, ki v trženju združujejo bistveni delež družinskih kmetij. Zadruga bi morale biti vključene kot deležnik tudi pri usposabljanju in demonstracijskih projektih.
27. ZZS ugotavlja, da za intervencije KOPOP in intervencijo »Biotično varstvo« manjkajo kazalniki učinka, zneski na enoto, utemeljitev zneskov ter letne finančne podpore, zato pripomb ni mogoče podati.
28. ZZS podpira predlog širitve dobrobiti živali tudi na druge sektorje, pri čemer naj se dodatna sredstva pridobi v okviru nacionalnih sredstev oz. prouči vključitev dobrobiti živali v SOPO plačila. Kot dodatno možnost izvajanja dobrobiti živali naj se skupaj s kmetijskimi organizacijami, zlasti strokovnimi službami KGZS, prouči vključitev nadstandardnih pogojev hlevske reje za goveda in perutnino.
29. Pri izvedbi intervencije LEADER naj MKGP projekte v večji meri usmerja v projekte povezane s kmetijstvom. ZZS ugotavlja, da so Pametne vasi že vključene v intervenciji LEADER, zato ni smotno sofinanciranja podvajati tudi v intervenciji »Razvoj vasi po konceptu Pametnih vasi s poudarkom na kulturni dediščini«.

30. ZKS zahteva, da so v okviru intervencije »Podpora za naložbe v vzpostavitev nekmetskih dejavnosti vključno z biogospodarstvom« poleg dopolnilnih dejavnosti vključene tudi zadruge, ki združujejo primarne pridelovalce in rejce ter so eden večjih zaposlovalcev na podeželju.
31. ZKS opozarja, da pri številnih intervencijah ni razvidno ali so zadruge do njih upravičene, zato je potrebno upravičenost jasno zapisati, vključno z možnostjo izvajanja kolektivne naložbe, kar prinese v okviru meril dodatno točkovanje (npr. intervencije »Naložbe v nakup nove mehanizacije in opreme za delo v gozdu«, »Naložbe v primarno predelavo lesa in digitalizacijo«, »Naložbe v nakup kmetske mehanizacije in opreme za upravljanje travišnih habitatov«, »Neproizvodne naložbe v ohranjanje ekstenzivnih pašnikov«, »Neproizvodne naložbe v ohranjanje travniških sadovnjakov«, »Neproizvodne naložbe v ureditev mejic, suhozidov in drugih krajinskih značilnosti«, ...).
32. ZKS ugotavlja, da se naložbe v proizvodnjo električne energije iz obnovljivih virov financirajo iz številnih intervencij predstavljenih v SN SKP 2023 – 2027 (npr. »Naložbe v učinkovito rabo energije in obnovljive vire energije v kmetski pridelavi«, »Naložbe v dvig produktivnosti in tehnološki razvoj, vključno z digitalizacijo kmetskih gospodarstev in živilskopredelovalne industrije«, »Naložbe v razvoj in dvig konkurenčnosti ter tržne naravnosti ekoloških kmetskih dejavnosti«, »Podpora za naložbe v vzpostavitev nekmetskih dejavnosti vključno z biogospodarstvom«), pri čemer pa je potrebno proučiti smotrnost porabe sredstev SKP in proučiti možnost sofinanciranja iz drugih skladov in pristojnih ministrstev.

SEKTOR VINOGRADNIŠTVA IN VINARSTVA

33. ZKS se ne strinja z zniževanjem sredstev na intervenciji »Promocijo vina v tretjih državah«. Za intervencijo naj se zagotovi 1,5 mio EUR, pri čemer pa je potrebno ponovno preveriti upravičenost prevelike in, v primerjavi z izvajanjem ukrepa v drugih državah članicah, nesorazmerne administrativne obremenitve vlagateljev s strani kontrole ukrepov. Nizek delež porabe sredstev v primerjavi z drugimi državami članicami v prejšnjih programskih obdobjih namreč ni posledica majhnega interesa, temveč finančnih tveganj, ki jih imajo upravičenci pri izvajanju ukrepa, ki so posledica prekomerne birokratske obremenitve.

SEKTOR SADJA IN ZELENJAVE

34. Zlasti panoga zelenjadarstva v SOPO in KOPOP ukrepih ni ustrezno naslovljena. Primerljiva SOPO in KOPOP plačila so predvidena samo preko operativnih programov OP, kjer pa, glede na prekomerno birokratizirane postopke za priznanje OP ter izvajanje bistveno bolj enostavnega ukrepa M9.1 v tem programskem obdobju, ni pričakovati, da bodo zadruge in podjetja zainteresirana za priznanje kot OP v pomembnem deležu tudi v obdobju 2023 - 2027. Poleg tega sedanje skupine proizvajalcev pred letom 2024 ne morejo postati OP (npr. 2 najpomembnejši zadrugi, ki združujeta pridelovalce sadja in zelenjave), saj so vezane na pogoje ukrepa M9.1 in ohranjati priznanje kot SP, zato jim sektorske intervencije OP niti teoretično niso dosegljive.
35. Zahteva se vključitev usmerjenih ukrepov za zelenjadarstvo v SOPO in KOPOP plačila, ki bodo dosegljiva vsem zelenjadarjem. V sektorju ni vzpostavljena shema IK, zato je potrebno zlasti financiranje sheme kakovosti integrirana pridelava narediti dostopno vsem pridelovalcem zelenjave, ne glede na vključenost v OP. Glede na majhno verjetnost izvajanja ukrepov preprečevanja in upravljanja kriz na podlagi operativnih programov, je potrebno poiskati možnost za njihovo izvajanje preko 70. člena Uredbe SN (zlasti dodatno sofinanciranje zavarovalne premije in možnost vzpostavitve

in financiranja vzajemnih skladov iz stališča št. 15) ali na podlagi državne pomoči (npr. umiki s trga), pri čemer pa je potrebno preprečiti, da se količine, ki so v okviru teh ukrepov umaknjene s trga, ponovno pojavijo na trgu oz. povzročijo njegove motnje (npr. izrinejo običajne nabave v okviru javnih naročil).

36. Zlasti zaradi rasti stroškov pridelave, ki jim odkupne cene ne sledijo, je pričakovati močno poslabšanje dohodkovnega položaja panoge zelenjadarstva, zato je potrebno ohraniti proizvodno vezano plačilo za zelenjavo, pri čemer mora biti vezano na pridelavo za prodajo za konzum (sveže ali za predelavo). Pogoji za upravičenost morajo preprečiti špekulacije iz obdobja 2015-2021, potreben je tudi razmislek glede primerljivosti stroškov pridelave različnih skupin zelenjadnic in vrednosti podpore o skupinah zelenjadnic.
37. Ne glede na majhno verjetnost za oblikovanje OP v pomembnem deležu pridelave v naslednjem programskem obdobju, je potrebno sistem financiranja sektorskih intervencij vzpostaviti, in sicer na način, da se omogoči čim večji nabor intervencij, ki jih posamezen OP lahko izbere in izvaja preko večletnega operativnega programa. Glede na navedeno se sektorske intervencije našteje v SN SKP 2023 – 2027 podpira, ampak samo kot del širšega nabora intervencij, ki jih je možno izvajati in jih OP izbira pri zasledovanju svojih ciljev. Sektorski odbor za sadje in zelenjavo pri ZZS tako zagovarja sistem, da se pripravi bolj razširjeni seznam intervencij in stroškov, ki jih je možno izvajati v okviru posameznih vrst intervencij iz 41.b člena uredbe o strateških načrtih.
38. Intervencije, ki jih OP izvaja preko operativnega programa ne smejo biti izključujoče z intervencijami PRP. MKGP oz. AKTRP morata zagotoviti kontrolo morebitnega podvajanja na nivoju upravičenih stroškov.
39. ZZS predlaga, da so zadruga pri posameznih sektorskih intervencijah (opredeliti naknadno) izenačene z organizacijami proizvajalcev, pri čemer se sredstva zagotovijo iz nacionalnih sredstev v okviru državnih pomoči ali prouči možnost intervencij na podlagi točke (e) prvega odstavka 71. člena Uredbe SN.
40. ZZS predlaga, da se pri intervenciji »Naložbe v prilagoditev na podnebne spremembe pri trajnih nasadih« vključi tudi trajne vrtnine in zelišča, med upravičenimi stroški pa tudi tunele kot kmetijsko opremo. V razmislek predlagamo razširitev intervencije na vse vrtnine in zelišča, tudi enoletne, pri čemer se med upravičene stroške vključi npr. nakup tunelov kot opreme, zaščitne folije proti pokanju in ožiganju plodov, zaščitne mreže proti ptičem in insektom...
41. ZZS predlaga, da se v intervencijo »Obnova potenciala kmetijske proizvodnje, prizadetega zaradi naravnih nesreč ali katastrofičnih dogodkov« vključi tudi trajne vrtnine in zelišča ter obnovo ali ponovno postavitev poškodovanih rastlinjakov in tunelov za zelenjavo, sadje, zelišča (tudi enoletna).